

REPREZENTATYVIOS LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSOS APIE SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PRISTATYMAS

Čia pateikiama bendros Lietuvos ir Didžiosios Britanijos visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ 2019 m. balandžio 12-26 d. Asociacijos „Moterų informacijos centras“ užsakymu atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos apie smurtą artimoje aplinkoje ataskaita. Ši apklausa buvo atlikta projekto „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“ rėmuose. Projektą užsakė Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM), finansuoja Europos socialinis fondas, įgyvendina Asociacija Moterų informacijos centras kartu su partneriais.¹

Ataskaitoje 2019 m. apklausos rezultatai lyginami su SADM užsakymu atliktų tokių apklausų 2014, 2015, 2016 ir 2017 m. (žr. nuorodas literatūros sąrašė) rezultatais. Jos buvo atliktos, panaudojant tokį patį klausimyną, kasmet šiek tiek jį patobulinant. Rezultatų palyginamumui ir 2019 m. apklausa buvo atlikta pagal tą patį klausimyną, šiek tiek jį patobulinus. (Klausimyno pavyzdys pridedamas priede Nr. 1.)

Ilgalaikė rezultatų dinamika labai prasminga, tuomet gerai matosi kitimo tendencijos, o neatitinkančius bendrų tendencijų rezultatus galima arba atmesti, arba paaiškinti tuo metu įvykusiais ekstremaliais įvykiais. Kasmetinio visuomenės nuomonės tyrimų rezultatų dinamika labai naudinga (šiuo atveju) socialinės politikos strategavimui.

Visuomenės nuomonė (nekalbant apie politiką, kai visuomenės nuomonė paveikiama skandalų) kinta lėtai, nebent įvyktų koks nors nepaprastai svarbus įvykis, todėl trumpo laikotarpio rezultatų kitimas neturėtų būti labai greitas, rezultatai greičiausiai turėtų nuosekliai nežymiai kisti arba svyruoti paklaidų ribose. Šių apklausų rezultatų paklaidų ribos turėtų būti apie 3%. Atsakymai apie smurto patyrimą per visą gyvenimą turėtų mažai skirtis, nes per 5 metus taikaus gyvenimo didelio smurto protrūkių ar sumažėjimo neturėtų būti. Teoriškai būtų galima prognozuoti, kad pasisakiusių apie tai, kad patyrė smurtą artimoje aplinkoje skaičius turėtų šiek tiek didėti, nes pastaraisiais metais (ypač priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą 2011 m.) visuomenėje daug daugiau kalbama apie smurtą artimoje aplinkoje, ir žmonės turėtų mažiau slėpti savo smurto patirtį. Ankstyviausias panašus visuomenės nuomonės tyrimas, kiek man žinoma, buvo atliktas 1997 m. (Purvaneckienė, 1999a). Klausimynas skyrėsi nuo aukščiau minėtų dabartinių, bet kai kurie klausimai buvo

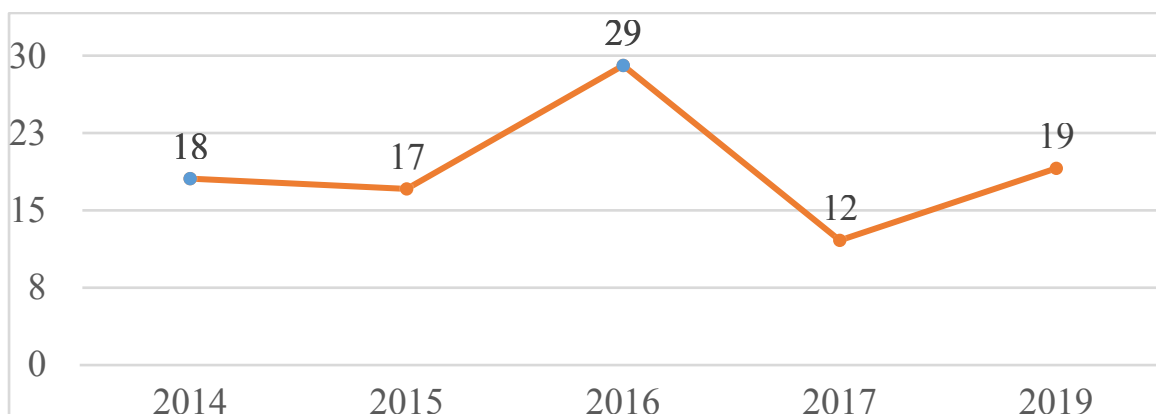
¹ Kauno apskrities moterų krizių centras, Visuomeninė organizacija „Moterų veiklos inovacijų centras“, Kretingos moterų informacijos ir mokymo centras; VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras, Lietuvos moterų lobistinė organizacija ir Tarptautinės policijos asociacijos (IPA) Lietuvos skyrius

beveik tokie patys, tik 1997 m. buvo vartojamas terminas „smurtas šeimoje“, o 2019 – „smurtas artimoje aplinkoje“. Kadangi paskutinįjį tyrimą (2019 m.) skiria 22 metai, tarp šių tyrimų jau galėtų būti žymesni pokyčiai.

SVARBIAUSI SKAIČIAI

- ▶ 19% Lietuvos gyventojų (25% moterų ir 13% vyrų) pasisakė patyrę smurtą artimoje aplinkoje;
- ▶ Vyrų dažniausiai patiria smurtą nuo tėvų (47% nukentėjusių), o moterys – nuo esamų ir buvusių sutuoktinių ar sugyventinių (70%);
- ▶ Pagalbos niekur nesikreipė 60% nukentėjusiųjų, į policiją kreipėsi tik 14 %.
- ▶ 70% apklaustųjų patartų artimam žmogui, patyrusiam smurtą artimoje aplinkoje, kreiptis į policiją, 20% - į moterų NVO.
- ▶ Lietuvos gyventojai mano, kad dažniausiai smurtą artimoje aplinkoje patiria moterys (69%) ir vaikai (62%).
- ▶ Absoliuti dauguma respondentų mano, kad smurtas artimoje aplinkoje nepateisinamas, tačiau tam tikrose situacijose 17% respondentų pateisintų kai kurių rūšių smurtą.

1 pav. Nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje dalies dinamika 2014-2019 m., %

Nagrinėjant 1 pav. pateiktus rezultatus, galima daryti prielaidą, kad 2016-2017 m. tyrimai nebuvo atlikti korektiškai, nes tokių didelių pokyčių, ypač lyginant 2016 ir 2017 m. rezultatus, būti negali. Galima teigti, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusių žmonių dalis yra apie 17-19%. Tiesa, šie skaičiai taip pat gali būti sumažinti ir neatspindėti tikrosios padėties, nes daugelis žmonių tokį patyrimą laiko gėdingu, ir viešai jo nepripažįsta. Todėl tai greičiau nebijančių pripažinti savo smurto patirtį žmonių dalis.

Sprendi tu

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Kaip kito ši dalis, geriausiai atspindi 2019 m. rezultatų palyginimas su 1997 m. apklausos rezultatais. Tuomet kad turi asmeninę smurto šeimoje patirtį pasisakė 10 % respondentų, 12% moterų ir 7% vyrų. Lyginant su 1997 m., 2019 m. kada nors patyrusių smurtą artimoje aplinkoje padidėjo beveik dvigubai, moterų ir vyrų – panašiai. Tam padidėjimui, matyt, pagrindinę įtaką turėjo baimės viešinti smurto patyrimą mažėjimas, nei toks žymus smurto artimoje aplinkoje padidėjimas. Tą patvirtina ir atsakymų į klausimą, ar žino apie giminių, draugų, pažįstamų patirtą smurtą, atsakymų lyginimas su 1997 m. Prieš 22 metus apie tokią patirtį žinojo 20% respondentų, o 2019 m. jau 66%.

Nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje moterų ir vyrų atsakymų skirtumus pateikiame 1 lentelėje.

1 lentelė

Moterų ir vyrų patirties bei elgesio skirtumai pagal 2019 m. apklausos rezultatus (%)

Atsakymas	Moterys	Vyrai
Nukentėję nuo smurto artimoje aplinkoje	25	13
Dažniausiai nukentėjo nuo (iš nukentėjusių)	70 nuo esamų ir buvusių vyrų ar sugyventinių	47 nuo tėvų
Seksualinį smurtą patyrė	9	-
Niekur nesikreipė pagalbos (iš nukentėjusių)	54	80
Kreipėsi į policiją (iš nukentėjusių)	18	4
Girdėjo apie įstaigas, organizacijas teikiančia pagalbą	50	38
Žino apie specializuotos pagalbos centrus (iš girdėjusių)	53	40
Nepateisina jokio smurto	82	75
Pateisina fizinį smurtą	3	9

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 2019 m. apklausos klausimyne tarp smurtautojų buvo išskirtos tėvų ir vaikų grupės. Tėvų grupės išskyrimas išryškino labai svarbų faktą – vyrai šeimoje dažniausiai nukentia nuo tėvų. Ir tai yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl jie suaugę smurtauja prieš savo šeimos narius.

Sprendi tu

Kuriame Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Yra galimybė palyginti, kiek moterų kreipėsi pagalbos, su 1997 m. atlikto kito (viktimologinio) tyrimo rezultatais. Tiesa, tik moterų, nes tai buvo moterų viktimologinis tyrimas (Purvaneckienė, 1999b). 1997 m. į policiją kreipėsi 10,6% nukentėjusių moterų, o 2019 m. – 18%. Vis dėlto pasitikėjimas policija didėja labai lėtai.

Tačiau ne visų nukentėjusiųjų, besikreipiančių pagalbos į policiją arba NVO, lūkesčiai būna patenkinti. Tą rodo atsakymai į klausimą, į ką patartų kreiptis kitiems patyrusiems smurtą žmonėms. Nepatyrę smurto dažniau patartų kreiptis į policiją 73%, nei patyrę – 56%. Į NVO patartų kreiptis 21% nepatyrusių smurtą ir 16% patyrusių.

Patyrusių ir nepatyrusių smurtą respondentų nuomonės skyrėsi ir kitais klausimais. 55,8 % patyrusių žinojo pagalbą teikiančias įstaigas ir organizacijas, o nepatyrusių – 42,6%. Apie Specializuotos pagalbos centrus buvo girdėję 58% patyrusių smurtą ir 45 % nepatyrusių.

Per 22 metus taip pat pasikeitė žmonių nuomonė apie tai, kas labiausiai nukenčia nuo smurto artimoje aplinkoje. 2019 m. Lietuvos gyventojai manė, kad dažniausiai smurtą artimoje aplinkoje patiria moterys (69%) ir vaikai (62%). 1997 m. gyventojai manė, kad dažniausiai smurtą patiria vaikai (52%) ir moterys (22%). Taigi, dabartinė gyventojų nuomonė labiau atspindi tikrovę ir statistiką.

Literatūros sąrašas

Visuomenės nuomonės tyrimas „Smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014-2017 metų ataskaita.

https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/GALUTIN%C4%96%20%20ATASKAITA_2017.pdf

Visuomenės nuomonės tyrimas „Smurtas artimoje aplinkoje“: lyginamoji 2014 m., 2015 m. ir 2016 m. ataskaita.

https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/Smurtas%20artimoje%20aplinkoje%202016_apklausa.pdf

Viešosios nuomonės tyrimo „Smurtas artimoje aplinkoje“ 2014 m. ir 2015 m. lyginamoji ataskaita. <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/Ataskaita%20-%20Smurtas%202015-12-15.pdf>

Visuomenės nuomonės tyrimas „Smurtas artimoje aplinkoje“ (2014). <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/Ataskaita%20-%20Smurtas%2020141215.pdf>

Purvaneckienė G. (1999a). Visuomenės nuomonė apie smurto prieš moteris Lietuvoje paplitimą. *Smurtas prieš moteris Lietuvoje*. – Vilnius: Danielius. – P. 10 – 17.

Sprendi tu

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Purvaneckienė G. (1999b). Smurtas prieš moteris: viktimologinio tyrimo ataskaita. *Smurtas prieš moteris Lietuvoje*. – Vilnius: Danielius. – P. 90 – 136.

Daugiau informacijos suteiks:

Doc. Dr. Giedrė Purvaneckienė; giedre.purvaneckiene@gmail.com

Moterų informacijos centras: tel.: + 370 5 2629003; mic@lygus.lt

Visa medžiaga pateikiama informaciniame portale lyčių lygybės klausimais lygus.lt

Daugiau informacijos apie Specializuotos pagalbos centrus: lygus.lt

Priedas Nr. 1 Tyrimo klausimynas

ĮVADAS RESPONDENTUI PRIEŠ APKLAUSĄ (Kortelė su aprašymu)

Pastaruoju metu visuomenėje daug dėmesio skiriama smurtui artimoje aplinkoje, priimtas specialus įstatymas, sustiprinta smurto prevencija, pagalba jo aukoms.

Pagal įstatymą artimą aplinką sudaro asmenys, siejami ar praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį. Paprastai sakant, tai sutuoktiniai /buvę sutuoktiniai, partneriai /buvę partneriai, tėvai, vaikai, broliai seserys bei jų sutuoktiniai ar partneriai ir kiti kartu gyvenantys. Iš jų patiriamas smurtas vadinamas smurtu artimoje aplinkoje.

Įstatymu smurtas apibrėžiamas kaip veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą. Kitaip sakant, smurtas gali būti fizinis, psichologinis, seksualinis ar ekonominis.

Sprendi tu

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Fizinio smurto pavyzdžiai – mušimas, spardymas, smauginas, stumdymas, tampymas už plaukų ir kitoks kūno žalojimas, sukeliantis skausmą. Prie fizinio smurto taip pat priskiriama nepriežiūra, trukdymas suteikti aukai medicininę pagalbą.

Psichologinio smurto atveju asmuo žeminamas, persekiojamas, sekamas, įžeidinėjamas, jam grasinama, iš jos / jo tyčiojamas, ji / jis izoliuojamas arba kitaip psichiškai kankinamas. Psichologinis smurtas naudojamas ne tik tiesiogiai, bet ir per socialinius ar mobiliuosius tinklus.

Seksualinio smurto atveju asmuo verčiamas prieš jos / jo valią lytiškai santykiauti, žiūrėti pornografiją, lytiškai santykiauti jai / jam nepriimtinu būdu, gali būti prievarta liečiamos jos / jo intymios vietos ir pan.

Ekonominio smurto atveju asmeniui gali būti neleidžiama dirbti apmokamą darbą, disponuoti savo ar bendrais finansais, draudžiama leisti pinigų, pirkti prekes, piktybiškai kontroliuojamos išlaidos ir t.t. Nuo ekonominio smurto ypač kenčia asmenys, neturintys savo pajamų šaltinio.

TYRIMO KLAUSIMAI

S1. KORTELEJE S1 YRA PATEIKTAS SMURTO ARTIMOJE APIBŪDINIMAS BEI GALIMOS TOKIO SMURTO RŪŠYS. AR JŪS PATIRIATE ARBA ESATE ANKSČIAU PATYRĘS (-USI) SMURTA ARTIMOJE APLINKOJE? (RODYTI KORTELEJĄ S1)

1. Taip --→ **TOLIAU KLAUSTI KLAUSIMĄ S2**
2. Ne --→ **TOLIAU KLAUSTI KLAUSIMĄ S5**
9. (Neskaityti) Nežino, neatsakė --→ **TOLIAU KLAUSTI KLAUSIMĄ S5**

S2. KOKI SMURTA JŪS PATYRĖTE? (PERSKAITYTI ATSAKYMŲ VARIANTUS. GALIMI KELI ATSAKYMAI)

1. Fizinį
2. Psichinį
3. Seksualinį
4. Ekonominį
5. Kita – Kas? (Nurodyti) _____
9. (Neskaityti) Neatsakė

S3. NUO KO JŪS TAI PATYRĖTE (SMURTA, NURODYTA ANKSTESNIAME KLAUSIME)? (PERSKAITYTI ATSAKYMŲ VARIANTUS. GALIMI KELI ATSAKYMAI)

1. Nuo dabartinio sutuoktinio (-ės)
2. Nuo dabartinio sugyventinio (-ės)
5. Nuo tėvų / įtėvių
6. Nuo sūnaus, dukters

Sprendi tu

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

S13. KAIP JŪS MANOTE, AR BŪNA TOKIŲ SITUACIJŲ GYVENIME, KAD BŪTŲ GALIMA PATEISINTI IR ATLEISTI KAI KURIAS SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE FORMAS? JEI TAIP, TAI KURIAS IŠ ŠIŲ SMURTO FORMŲ JŪS PATS / PATI PATEISINTUMĖTE IR ATLEISTUMĖTE? (*RODYTI **KORTELE** S1. PERSKAITYTI ATSAKYMŲ VARIANTUS. GALIMI KELI ATSAKYMAI*)

1. Fizinį	4. Ekonominį
2. Psichinį	8. (<i>Neskaityti</i>) Negalima pateisinti jokio smurto
3. Seksualinį	9. (<i>Neskaityti</i>) Nežino, neatsakė

S14. KAIP JŪS MANOTE, KURI IŠ PATEIKTŲ KORTELEJE S14 VISUOMENĖS GRUPIŲ PATIRIA DIDESNĮ, NEI KITOS GYVENTOJŲ GRUPĖS, SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE? NURODYKITE DVI GYVENTOJŲ GRUPES, KURIOS PATIRIA DIDŽIAUSIĄ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE. (***KORTELE** S14. NE DAUGIAU 2 ATSAKYMŲ*)

1. Neįgalieji asmenys	5. Moterys
2. Kitų tautybių asmenys	6. Vyrų
3. Pensininkai	7. Kita – Kas? (<i>Nurodyti</i>) _____
4. Vaikai	9. (<i>Neskaityti</i>) Nežino, neatsakė

Sprendi tu

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa